

SAMLAREN

T I D S K R I F T

F Ö R

S V E N S K L I T T E R A T U R H I S T O R I S K

F O R S K N I N G

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 40

1959

U P P S A L A 1 9 6 0

S V E N S K A L I T T E R A T U R S Ä L L S K A P E T

UPPSALA 1960

ALMQVIST & WIKSELS BOKTRYCKERI AB

60153021

Frödings dikt om Edgar Allan Poe

Av Erik Vendelfelt

Vad Edgar Allan Poe betytt för Gustaf Fröding har ännu inte alls på långa vägar blivit utrett. Det är så mycket egendomligare, som Fröding själv vid flera tillfällen öppet deklarerat, hur fascinerad han var av den säregne diktaren, och hans vittnesmål understötts av ett märkligt uttalande av hans vän Mauritz Hellberg i dennes Frödingsminnen.¹ En och annan forskare har väl varit inne på ämnet och uppvisat inflytande på en eller annan punkt, i ett eller annat avseende, och påvisat enstaka influenser i hans lyrik; men vad som hittills utträttats är bara styckeverk, och någon sammanfattande undersökning i stil med dem som företagits i fråga om Frödings förhållande till Walter Scott, Byron, Heine och Goethe har inte sett dagen. Det är mycket att beklaga, ty i själva verket berör det Poeska inflytandet vitala delar av Frödings diktning, och för skalden personligen har Poes öde tett sig uppskakande. Henry Olsson har följt en Goethelinje i Frödings lyrik; på liknande sätt skulle man kunna dra upp en Poelinje, även om den måhända inte är lika framträdande eller betydelsefull.

Säkert är emellertid, att det är omöjligt att i grund förstå vissa dikter av Fröding — t. ex. Parken — utan att ta hänsyn till Poes inflytandet; vad Poe betytt för Frödings versteknik och hans allmänna poesiuppfattning är så ingripande, att det vore värt en specialundersökning.

Hur svårt det har varit för forskare att komma tillrätta med vissa dikter av Fröding just därför att de av någon orsak förbigått detta inflytande, visar Landquists egendomligt haltande analyser av Parken.² Går man, som

¹ Av Frödings uttalanden om Poe märks särskilt ett i brev till systemen Cecilia från Görnitz 27 jan. 1890, då han just »upptäckt» den amerikanske diktaren, och ett i en marginalanteckning till Möbius' bok om Nietzsche (1904), där han talar om sjuka skalder. Till systemen skriver han att han läst Poes »Tales and Poems», »'Tales' raffinerat denomiskt otäckt bra gjorda och 'Poems' delvis underbart musikaliska — det är en verklig genius och en verklig skald, men förgiftad av narkos» (*Samlade skrifter*, 15, s. 109). I anteckningen i Möbius' bok om Nietzsche heter det: »När jag känt sympati för sjuka personer i dikt eller verklighet har det väl knappast varit det sjuka hos dem som väckt min sympati, väl snarare det sunda sköna, själfulla som även när det håller på att gå under torde väcka sympati. Edgar Allan Poe har skrivit några poem, som slagit starkt an på mig liksom väl på andra nervösa och icke nervösa personer, men på mig tror jag ej att det är det sjuka hos Poe som slagit an utan det konstnärligt virtuosa poetiskt sköna.» (Citerat efter *En Goethebok till Algot Werin*, s. 301.) — Jfr Hellbergs uttalande i *Frödingsminnen*, 1935, s. 183 f. Detta torde gälla uppfattningen man hade om Poe på nittioalet och torde också ge Frödings dåtida inställning. »Säkerligen intresserade Poe honom [Fröding], säger Hellberg, »också därför att han kände en viss ödesfrändskap med denna fenomenala begåvning, som förtärts och gått under i ett hejdlöst utsvävande liv.»

² Landquists analyser av Parken: dels den mycket missvisande i *Gustaf Fröding. Hans levnad och skalldskap*, 1927, s. 119 f. och dels den mera rimliga men ändå haltande i *Gustaf Fröding. En biografi*, 1956, s. 176.

Landquist, bara ut från den Scottska borgromantiken och inte tar hänsyn till den Poeska mera fatala och spöklika — den som fått sitt mest eklantanta uttryck i Huset Ushers undergång — så har man gått miste om själva poängen i denna dikt, det nya, som skiljer den från Sol och pannkaka, där man bara har Scottromantik. På liknande sätt är det emellertid med flera andra Frödingsdikter. I själva verket torde inte ens Frödings stora drömdiktning komma i sin rätta belysning, innan man klarlägger det inflytande den uppenbart rönt från Poe — den store drömdiktaren par préférence, både på vers och prosa.

Ännu i Ghaselens makt, skriven eller fullbordad vintern 1908–09, spårar man Poes inflytande. Det gäller både innehållet, andan och tonen i dikten, och formgivningen. Betecknande är att Dinarsad roar sig med att drypa litet »gift» i ghaselen, att »leka vågsamt litet lek med hatet», dvs. att visa att dikten också kan användas i det ondas tjänst — ett inslag som Landquist och andra helt gått förbi; det är ett drag, som för tanken till Poe. För övrigt hade ju denne också diktat en fortsättning på Tusen och en natt, ehuru på prosa, »The Thousand-and-Second Tale of Scheherazade», där samma spirituellt lekfulla ton är anslagen. Också typiska Poeska upprepningar påträffar man i dikten. Raderna »Och storvisiren stiger upp och dansar / i samma tempo, tempo som ghaselen» är ett tydligt eko av en rad i The Raven, som en gång så starkt gripit Fröding: »and so faintly you came tapping, tapping at my chamber door».³

Detta må förutskickas, innan man tar itu med en analys av Frödings märkliga dikt om Edgar Poe, publicerad liksom Ghaselens makt i Rekonvalescentia.

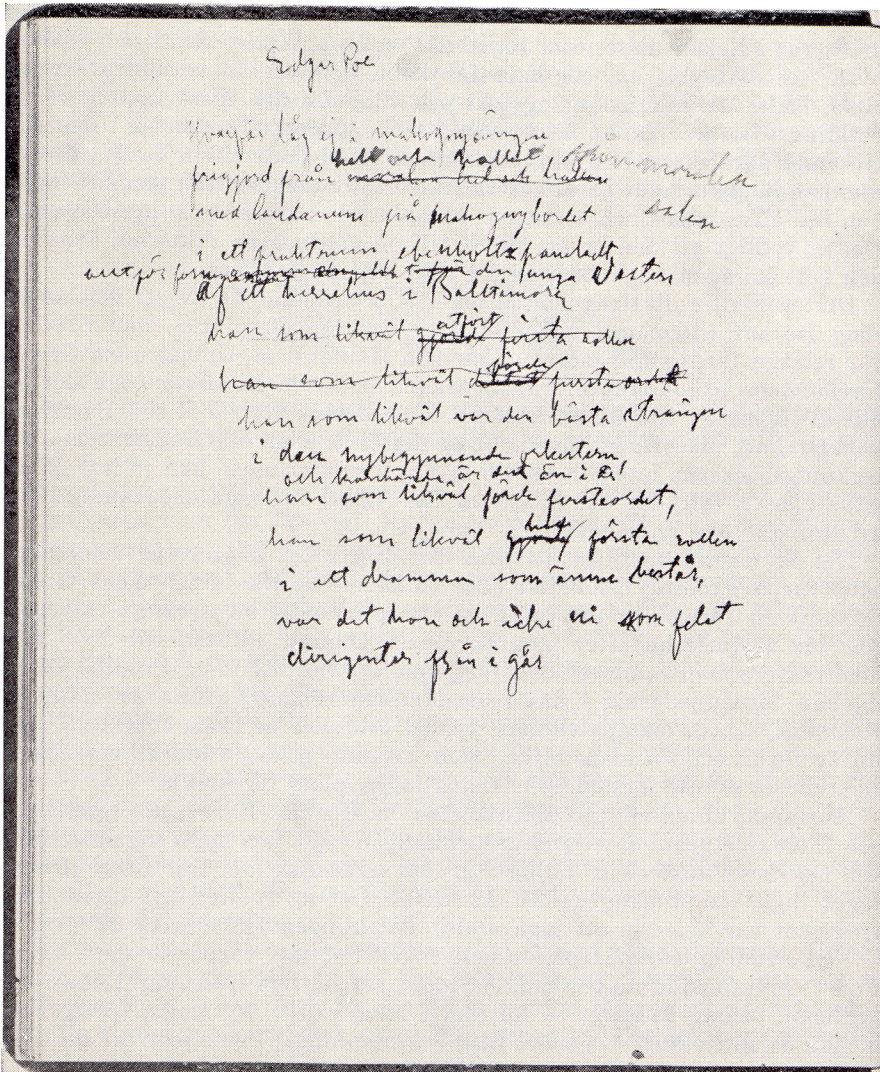
Originalen till de dikter och diktfragment som ingår i Rekonvalescentia, återfinnes i fem tjocka anteckningsböcker, som Fröding nedkastade sina infall i under den poetiska brittmässosommar som för hans del började på senhösten (Landquist uppger november) 1908 och sträcker sig några månader eller något år framåt i tiden. Enligt Ruben G:son Berg bör den som betecknas med C, vara den äldsta, och det finns skäl att tro att han har rätt. Det är i denna bok man finner dikten om Poe, som där upptar två sidor av samma blad.⁴

För förstälsten av Frödings intentioner i det komplicerade myller av utkast, som möter en i anteckningsböckerna, är det av en viss vikt att studera de förslag till undertitel och cykeltitlar, som han givit. Han har många förslag: Utkast och koncepter, Efterbildning och ljudöfvning, Reflektionsdikter, Hvarjehanda?, Polemiska dikter, Imitativa och experimentella dikter?. Han har också ett förslag till Förord på vers, som med en tydlig anslutning till Fausts Zueignung skulle börja så:

Ännu lefva de gamla gudar
hvilka min barndom och ungdom delt
ännu minnet från fordom budar
om de syner jag fordom sett

³ Fröding, *Samlade skrifter*, 8, s. 20; Poe, *The Complete Works*, Virginia Edition, 1902, 7, s. 95.

⁴ Anteckningsböckerna finns på KB (Sign. Vs 106). Landquists uppgift — som tycks stödja sig på upplysningar av Signe Trotzig — i *Gustaf Fröding. En biografi*, s. 380. Bergs uttalande i Fröding, *Samlade skrifter*, 8, s. x f.

Fröding antyder i fortsättningen att många av dessa syner i själva verket nog inte var hans egna, utan hämtade ur böcker, och det är i detta sammanhang han sänder en tacksamhetens tanke till de författare som under hans uppväxttid »gjort» honom »gott»:

Shakespeare, Byron och Walter Scott
 många andra
 äfven sednare tiders författare
 som gjort mig godt.

Tre av dessa litterära idoler har han hyllat, direkt eller indirekt, eller kritiserat i *Rekonvalescentia*, förutom Poe även Walter Scott och Goethe.

De tre diktecyklerna, om man får kalla dem så, är varandra mycket olika, både till anläggning, uppsåt och tillkomstsätt. Mest upptagen har Fröding varit av Walter Scott, som får sin indirekta hommage i den förtjusande parafrazen *Den kufvade klanen* (med undertiteln *Se W. Scott*), som han länge arbetat på och flera gånger återkommer till; den föreligger i en rad olika utkast och versioner, spridda i de olika anteckningsböckerna. Det är tydligt att den är att räkna till de »imitativa» dikterna, även om den beteckningen uppenbart är för snäv och anspråkslös.

Dikterna eller diktfragmenten om Poe och Goethe är av ett helt annat slag. De har tillkommit under en kort och begränsad tid; när Fröding var relativt färdig med motiven, har han lämnat dem. Utkasten om Goethe förekommer något längre fram i samma bok som *Poedikten* och bör av allt att döma ha tillkommit kort tid efter denna. Ruben G:son Bergs påpekande, att placeringen av de olika dikterna eller diktfragmenten i anteckningsböckerna inte kan tas till intäkt för dateringen, kan ju inte gärna gälla i dessa fall, där det inte, som för övrigt, är fråga om ständiga omarbetningar och ändringar.

Det är nästan omöjligt att inte dra upp vissa jämförelser mellan de sätt, varpå Fröding behandlat eller omnämnt de tre författarna. Walter Scottdikten förmedlar intrycket av ett spinnande, hemtrevligt välbehag, som om författaren efter lång bortovaro kommit tillbaka till sina kära hemtrakter; man upplever den förtjusning, som den unge Fröding erfor, då han fördjupade sig i dessa omständliga romaner, fulla av ridderlig romantik, skotsk lokalpatriotism, vemod över det heroiska förflutna, som nu är förbi, och en klanstolthet, som Fröding med sin starkt utvecklade slätkänsla så väl förstod. Där fanns ingen plats för kritik.

Hur annorlunda är inte diktutkastet om Goethe! Både *Litet Goetheana* och *Litet Goetheanum* — som ursprungligen hade den mera sägande titeln *Om Goethes Faust* — är hållna i en lätt sarkastisk ton. Där finns strängt taget inga komplimanger; allt är kritik. Det är tydligt, att dessa diktfragment var avsedda att ingå under avdelningen »Polemiska dikter».⁵

Vad Fröding slår ned på, är helt enkelt det sätt varpå Goethe — eller Faust — uppnådde sin berömda harmoni, sin slutliga frälsning. Det skedde tydligen, menar Fröding — nu som i hans kritik av samma företeelse i början av nittioalet — genom fusk och osanning.⁶ Principen var att man

⁵ Goethedikterna i *Samlade skrifter*, 8, s. 205 ff.

⁶ I ett brev till systemn Cecilia från Görlitz 5 april 1890, då Fröding ännu står under starkt intryck av upplevelsen av den sjuke, dekadente Poe, och lutar åt den åsikten, att nästan alla konstnärer är sjuka, skriver han ironiskt om Goethe: »Goethe var väl en av de få friska — tack vare sitt stadiga filisterblod, som han ärvt efter sin pedantiske pappa — men även han blev ibland vimmelkantig, när den oroliga titansjälen rumorade i sin städade och snygga stofthydda — och då gick han och skrev kärleksbrev till unga flickor på gamla dagar och fantiserade om kontrakt med den onde och om andar, 'som alltid neka'.» (*Samlade skrifter*, 15, s. 129 f.) I ett senare brev i samma månad till systemn, där han är inne på samma, för honom så brännande problem, konstaterar han att »harmonin kan icke nås av någon nu levande och den som försöker det, åstadkommer blott ett nytt skärande element, nämligen osanningen (se *Fruen fra Havet* av Ibsen!)». (*A. a.*, s. 134 f.) Senare — under åren 1891 och 1892 — får han en annan, mera positiv inställning till Goethe, men i Goethedikterna i *Rekonvalescentia* är det ju till dessa kritiska tankar han direkt anknyter. Goethes evangelium hade inte

inte skulle ångra något: »Man soll sich nicht reuen.» »Gärna fader Goethes / tröstliga maxim / ginge jag till mötes», heter det, och ville göra mig riktigt tjockhudad, »hölja / mig i pansarskrud, / sådan krokodilen / lär ha fått af Gud» och »dölja / mig bland hvass vid Nilen / i en flodhästhud, / för att bättre värna / nerv och hjärna / mot de hvassa stingen». Men det skulle inte tillfredsställa honom. Faust, som med Mefistofeles' hjälp förförde Margareta och övergav henne, är alltför lik oss andra vanliga syndare:

jag är ej nöjd jag kan ej leka
en riktig lek med allt det där
de vistas ju bland oss och likna
rätt många af oss såsom bären bär.

Det är mot denna bakgrund man bör se hyllningen till Poe, Goethes absoluta motsats, den djupt disharmoniske och olycklige, som i förtid gick under.

Poedikten har tydligen tillkommit i januari 1909 i samband med det Poejubileum, som då firades; det stämmer också väl med placeringen i anteckningsboken. Det var hundraårsminnet av Poes födelse man firade den 19 januari, och att Poe hade hängivna läsare och beundrare också i Sverige, framgick av de hyllningsartiklar som då skrevs i de större dagliga tidningarna. Poe hade slagit igenom både bland den stora läsande allmänheten och de mera litterära, om det också var helt olika sidor av hans författarskap man beundrade.⁷

Händelsen har tydligen på ett eller annat sätt kommit till den världsfrånvände diktarens kännedom, och minnena av det myckna »goda», som Poe gjort honom, har vaknat. Så har han fått behov att ge uttryck för sin mening om skalden och på det sättet avbörd sig en del av den tacksamhetsskuld han stod i till denne. Att han därvid kom att beröra en allvarlig konstmoralisk fråga, låg i sakens natur, liksom också att han, medvetet eller omedvetet, då i mycket kom att tala i eget namn. Poes öde var påfallande likt hans eget.

När man läser dikten, märker man också tydligt identifieringen. Ibland är det mera om sig själv än om Poe han talar, även om han inte alls är medveten om det. Det gick för övrigt så mycket lättare att på detta sätt dikta in sig själv i Poebilden, som kännedomen om Poe och hans privatliv

räckt till. För Frödings förhållande till Goethe se Henry Olsson, *Goethelinjen i Frödings lyrik, En Goethebok till Algot Werin*, 1958.

⁷ *Svenska Dagbladet* har en notis, *Ur Poes liv*, redan 11 jan. Där framhålles, utan större överdrift, att »om Edgar Allan Poes liv har man hittills icke vetat synnerligen mycket». Meningen är tydligen att inskräpa, att mycket av det som berättats om Poe och hans privatliv, varit lösa rykten, skvaller och förtal, vilket var riktigt. Den 17 jan. inflöt sedan i samma tidning en lång och sakkunnig hyllningsartikel av Gunnar Bjurman och en något kortare och enklare i *Stockholms Dagblad* av Martin Olsson. Samma dag satt Vilhelm Ekelund på ett bibliotek i Berlin och samlade material till en minnesartikel, som blev en enda lång, hänförd panegyrik, där det sakliga underlaget är förvånande bräckligt; den inflöt i *Arbetet* 19 jan. I samband med en nyutkommen översättning skrev Sven Söderman på sommaren två fina artiklar om Poe i *Stockholms Dagblad* (29/6 och 30/6) under titeln *Dödens diktare*. Poe var också för svensk publik en fullt levande och aktuell författare.

ännu vid denna tid var påfallande bristfällig. Poeforskningen stod lågt, och den led fortfarande av den snedvridning den på ett tidigt stadium råkat ut för genom illvilligt förtal och brist på förståelse för Poes situation. Poe hade tidigt blivit ett förargelsens tecken, som retade de konservativa och hänförde de radikala; man tog parti för och emot med stor hetta. Baudelaire hade anslagit tonen bland de Poefrälsta, och även i Sverige byggde man i stor utsträckning sin uppfattning om Poe på hans — delvis felaktiga — uppgifter och subjektiva tolkningar.⁸

Hur Poedikten kommit till, är lätt att föreställa sig. Frödings sköterska vid denna tid, Signe Trotzig, har för Bror Gadelius berättat hur det gick till då Fröding skrev. Behovet, heter det, kom »med explosiv våldsamt. Han begärde med otålighet papper och penna, pekade på pannan å vänster sida av huvudet, sägande att där fanns alltsamman färdigt, det var bara att låta pennan nedskriva detsamma. På detta sätt tillkom Ghaselens makt och flera av de dikter, som återfinnas i *Rekonvalescentia*. Efter någon tid, varunder Fröding skrev med febril iver och snabbhet, återföll han i sitt tidigare indolenta tillstånd.»⁹

Färdig i vanlig mening kan man nu knappast säga att Poedikten är. Snarast kan man beteckna den som ett, ganska långt framskridet utkast till dikt eller en serie sådana, ty dikten förekommer i tre mer eller mindre olika versioner. Därjämte förekommer lösa ord och rader, som icke fått plats i diktversionerna. Det hela kan ge ett något förvirrat intryck, men läser man i den ordning som infallen eller idéerna tycks ha inställt sig hos Fröding, så blir meningen i det stora hela fullkomligt klar.

Det spelar då ingen som helst roll att Fröding avstått från att söka göra dikten »färdig», att sammansmälta alla delar fullständigt och att polera den i vanlig ordning. Snarare funnes det skäl att beklaga, om så skett, ty dikten har, som den nu är, en spontanitet och omedelbarhet som mer än väl uppväger de mera formellt konstnärliga bristerna.

Fröding ansåg säkert att dikten var »färdig», och det betyder att han hade fått sagt vad han ville.

Så som dikten föreligger, har den inte bara betydande artistiska förtjänster utan är också av stort intresse både ur psykologisk och litteraturhistorisk synpunkt. Läst på rätt sätt, med kännedom om bakgrunden, är den i själva verket ett gripande aktstycke.

Det sätt, varpå Ruben G:son Berg återgivit dikten, är inte tillfredsställande.¹ Man får hos honom ingen riktig föreställning om det material som föreligger. Man kan inte, som han gör, tala om en — relativt — färdig dikt och två »utkast» till denna jämte ändringar av olika slag. I själva

⁸ Om Poeforskningens dilemma se Arthur Hobson Quinns vederhäftiga, grundläggande *Edgar Allan Poe. A critical biography*, 1942, s. VII och hans resonerande bibliografi. Baudelairens inledning till *Histoires extraordinaires* var i mycket bestämmande för Poeuppfattningen i Europa, och även de svenska Poeskildrarna byggde ofta på hans framställning. Det gäller både Schüek i inledningen till Poes *Valda noveller*, 1882, och Johan Mortensen i hans essä, publicerad i *Svensk tidskrift*, 1894, häft. 3, sedermera omtryckt i *Likt och olikt*, 1908. Ola Hanssons ställvis geniala essä, som 1893 ingick i *Tolke og Seere*, är i betydligt större utsträckning grundad på självsyn, på direkt studium av Poes författarskap.

⁹ Gadelius, *Om sinnessjukdom, diktning och skapande konst, Ord och Bild*, 1915, s. 349.

¹ Poedikten i *Samlade skrifter*, 8, s. 197 f.

verket är det, som nämnts, fråga om tre versioner, av vilka den som Berg återger, är den sista och väl också mest definitiva. Men denna sista version kan icke förstås, om man inte samtidigt tar hänsyn till de bägge andra och söker sig fram till det slutresultat, som Fröding aldrig nådde.

Dessutom förekommer hos Berg två felläsningar. Det står sålunda icke i femte raden av hans version »den nya Vestern» utan »den unga Vestern»; det står icke i någon version »förde första rollen» utan »gjorde» eller »hade» första rollen. Det är bagateller, men så som texten föreligger, blir också dylika av en viss betydelse då man skall söka sätta sig in i Frödings tankegångar och gripa nyanserna i hans intentioner.

Ett för sammanhanget viktigt ord är tyvärr omöjligt att med någon säkerhet tyda. Det är det som Fröding satt i stället för det strukna »gammalengelskt» (»alltför gammalengelskt för den unga Vestern»). Ordet börjar med stavelsen eller bokstäverna for-, men det kan vara en felskrivning för för-; Fröding har på flera ställen liknande felskrivningar. Men det kan också vara fråga om ett ord, som börjar med forn- eller form-. En läsart, som stämmer rätt väl med det övriga som kan tydas i ordet, är »formmassivt». Ordet ger väl en viss mening i sammanhanget men förefaller något för konstlat för att kunna accepteras. Man får kanske nöja sig med att konstatera, att det ord som det är fråga om måste vara ett med »gammalengelskt» ekvivalent, och det räcker för att man skall begripa sammanhanget.

Av viktiga inslag, som Fröding inte fått med eller bara fått med i försvagad form i den slutliga versionen, kan man nämna tre. Det gäller först och främst de två lösryckta rader, som står isolerade, utan några skilletecken, emellan de bägge första versionerna. Det är dessa:

Hvarför stod ej ständigt opiatet

Hvarför fanns det ingen älskarinna

Av dem har den senare helt fallit bort i slutversionen; den förra finns kvar men i försvagad form: »med laudanum på mahognybordet».

Att beklaga är också, att ett uttryck om Poes lyrik eller diktning i den första versionen: (»när den sista underbara strängen» ä t) »slog itu den underbara strängen» i den sista — liksom i den andra — versionen försvagats till det mera konventionella »han som likväl var den bästa strängen». Det första uttrycket har rimligen bäst motsvarat Frödings spontana och djupaste reaktion inför Poes diktkonst.

Rimordet »salen», som står för sig själv under »moralen», har aldrig fått någon radutfyllnad, men det kan sammanföras med uttrycket »innanför den höga marmorsalen» i den första versionen.

Slutligen kan påpekas, att Fröding ändrat »i ett herrehus» till »av ett herrehus», tydligen för att undvika upprepningen av prepositionen (i ett praktrum, i ett herrehus, i Baltimore).

Rättar man uppenbara skrivfel och ett stavfel (dramma), så blir lydelsen av dikten denna:

detta. Att han läst Mortensens essä — som för övrigt omtrycktes i boken *Likt och olik*, som kom ut 1908 — är så gott som alldeles säkert.²

De som icke uppskattat diktaren Poe efter förtjänst eller, som man också kan tolka det, behandlat honom illa, är herrar »redaktörer» eller »dirigenter». Vilka redaktörer det är fråga om, framgår av första versionen, där det talas om »revyer», dvs. amerikanska veckomagasin och liknande publikationer. Där hade Poe varit en flitig medarbetare. Men det var känt, att han vid flera tillfällen kommit ihop sig med sina chefer, som väl i allmänhet knappast underskattade hans talang, men reagerade mot hans ogenerade bohemyserier. Man tänker särskilt på Poes vän, eller förmente vän, R. W. Griswold, som också efter hans död på flera sätt skadade hans rykte och blev föremål för alla Poebeundrars våldsamma hat; också av Baudelaire hade han blivit attackerad. I Griswold såg man den typiske bornerade och hycklande källborgaren.

Emellertid stannar ju Fröding inte vid dessa redaktörer och tidningar utan går, i sista versionen, över till den egentliga litteraturen. Att han därvid begagnar sig av en musikmetafor och talar om »orkester» och »dirigenter», var helt naturligt; poesi var för honom — liksom för Poe, hans läromästare — lika mycket musik som ord och begrepp.

Men Fröding går ett steg längre — fastän det skett i raderna förut — och utvidgar synfältet att omfatta hela den moderna kulturen. Han talar om ett »drama», som utspelat sig och ännu pågår — det bör ju vara den moderna människans drama, hennes situation och öde som avses, och här förde alltså Poe »fursteordet», innehade den »första rollen» — vilket kan betyda, att han var den första »moderna» människan, men kanske också att han innehåft och måhända fortfarande innehade huvudrollen i detta drama.

Som man ser, använder sig Fröding av två olika metaforer på en gång, dels en hämtad från musikens värld, dels en hämtad från talscenens. Ett tag tänkte han tydligen förena de bägge synpunkterna och talade — i andra versionen — om »opera», där man ju har både ord och musik, men övergav tanken, förmodligen därför att han ogärna ville släppa den renodlat musikaliska synpunkten, som låg honom särskilt om hjärtat, och som han ville avsluta sin dikt med.

Uttrycket »förde fursteordet», som förekommer i alla tre versionerna, är rätt märkligt. Samma synpunkt hade anlagts av Ola Hansson i hans essä, där det hette att Poe hörde till »odlingens furstar»; det är inte uteslutet att det kan ha gett Fröding en impuls, även om talesättet för

² I sin artikel *Kvinnosaken* i *Karlstads-Tidningen* 3 januari 1894 hänvisar Fröding till ett meningsbyte i *Svensk Tidskrift*. Att han skulle ha gått förbi en lång essä i samma tidskrift ett par månader senare behandlande Poe, som då hörde till hans främsta litterära idoler, är nästan otänkbart. Med största sannolikhet har han också läst Ola Hanssons essä, om inte förr så i Tolke og Seere; Ola Hanssons författarskap har han bevisligen följt rätt noggrant. Troligt är, att han också läst Schücks inledning till Poes Valda noveller, 1882, som kom ut då Fröding ännu låg i Uppsala för studier. Essän uppmärksammades också av Strindberg, som uttalade sig om den i brev till Ola Hansson. Det finns även andra tecken på att Fröding läst denna novellsamling, vilka jag här inte kan gå in på. Sin kännedom om Poe har Fröding i övrigt grundat på studium av en essä av Poekännaren John H. Ingram, som inledde den Poeupplaga på engelska (ingående i Tauchnitzserien, 1884), som Fröding läste i januari 1890 i Görnitz. Uttrycket »verklig genius» med dess anglicism, som han använder om Poe i brevet till Cecilia 27 januari, är hämtat ur denna essä (*Poems and Essays*, s. 28).

övrigt är vanligt. Egendomligt nog har emellertid symbolismens okrönte kung, Mallarmé, uttalat sig på samma sätt om Poe; han hade förklarat att Poe var »le prince spirituel de cet âge». Har kanske Ola Hansson, som hade goda kontakter med modern fransk litteratur, lagt märke till uttrycket? I vilket fall som helst är överensstämmelsen ominös.³

Det viktiga i dikten är naturligtvis den uppfattning som Fröding där framlägger om Poe som diktare. Men intresse har också den uppfattning, som framskyntar, om Poes person och privata förhållanden. Det är lätt att se, att Fröding här följer den uppfattning som var den gängse under hans tid, från åttioalet och framåt; framför allt är det uppenbart, att det är uttalanden och skildringar av Poe från tiden före Frödings sjukdom som han stöder sig på. Vad han läst därefter, torde inte vara mycket, och något väsentligt nytt hade heller inte framkommit inom Poelitteraturen. Kanske läste han ett och annat som stod i svenska tidningar i samband med Poejubileet, men därom vet man ingenting. I december 1910 uttalade han sig enligt Ruben G:son Berg om sin översättning av Poes dikt *Ulalume*, som kommit på avvägar; han fann den — icke utan skäl — »ganska lyckad».⁴

Flera inslag i Frödings Poekaraktistik i dikten är missvisande. Det gäller i viss mån redan den allmänna uppfattningen av Poe som tillhörande en gammal förnäm släkt, boende i ett »herrehus» — såvida Fröding här inte syftar på den tid då Poe ännu bodde hos Mr. John Allan. Poes släkt på fädernet — med hemvist i Baltimore — var väl ansedd, men hörde knappast till den verkliga aristokratien; hans riktiga föräldrar tillhörde teaterbohemet; fadern, som tidigt försvann, var en urspårad alkoholist. Men Fröding kanske menade, att Poe *borde* haft det på det sätt han utmålar.

För övrigt är det tydligt, att hans skildring av »herrehuset» och »prakt-rummet» lånat drag av den skildring Poe ger av Roderick Ushers slott och »studio» i *Huset Ushers* undergång; där är det också tal om ebentholsbeläggningar o. dyl.

Efterlysningen av älskarinna var, strängt taget, tämligen meningslös. Den kunde kanske vara aktuell för Fröding men knappast för Poe, i varje fall inte om man tar ordet »älskarinna» i vanlig erotisk, sexuell mening; Poe var uppenbart behäftad med sexuella anomalier och förmodligen en längre tid impotent.⁵ Han hade knappast blivit hjälpt, om han fått en dylik älskarinna. Men därom var Fröding som de flesta andra vid denna

³ Ola Hansson, *Samlade skrifter*, 10, s. 15. Mallarmés uttalande i *Œuvres complètes*, 1951, s. 225. Jfr om detta hos Chiari, *Symbolisme from Poe to Mallarmé. The Growth of a Myth*, 1956, s. 90.

⁴ Fröding, *Samlade skrifter*, 5, s. xl. *Ulalume* betraktas av många forskare som det lyriska groddfrö, ur vilket hela symbolismen växer upp. Jfr t. ex. Edward Shanks, *Edgar Allan Poe*, 1937, s. 99. Uppfattningen torde ha delats av Mallarmé, se Chiari, a. a. ibid. Shanks nämner för övrigt Fröding som en av de symbolister, som vuxit upp i Poes fotspår, a. a., s. 174.

⁵ Jfr därom särskilt Marie Bonaparte, *Edgar Poe. Sa vie — Son Œuvre. Étude analytique. Avant-propos de Sigmund Freud*, ny uppl., 1958. De invändningar Quinn framför, byggda på så bräckligt material som innehållet i *Ulalume* (a. a., s. 533), är föga övertygande. Frances Winwar har, i *The Haunted Palace. A life of Edgar Allan Poe*, 1959, med sin kvinnliga instinkt säkert sett klarare, och hon ansluter sig i huvudsak till Bonapartes uppfattning, även om hon, som naturligt är, gör halt inför de diskutabla psykoanalytiska förklaringar Bonaparte i känd stil ger.

tid okunnig. Den symboltolkning av Poes diktning som kunde gett klarhet, förstod man sig då ännu inte på, och Fröding har inte kunnat intuitivt komma hemligheten på spåren; därtill var han väl också för naiv och oerfaren på området trots sina erotiska debaucher.

Man undrar också, om Fröding kände till att man på Poes tid kunde erhålla opium utan recept i Amerika, och att Poe sålunda knappast behövde sakna sådant.

Men allt detta är naturligtvis oväsentligheter mot det som dikten ger som fristående konstskapelse, och det som den utsäger om skalden själv.⁶

⁶ Om Fröding känt till Mallarmés berömda dikt om Poe, *Le Tombeau d'Edgar Poe*, är icke bekant. Omöjligt är det dock inte; Mallarmés dikt är en av hans mest kända; den publicerades i Frankrike gång på gång under åttio- och nittiotalet i tidskrifter och böcker, 1883, 1884, 1886, 1887, 1888, 1889, 1893, 1899 (jfr Mallarmé, *a. a.*, s. 1492). Också Mallarmé går till angrepp mot oförstående amerikansk publik. Han använder sig av hydrasymbolen liksom Fröding i dikten Hydra, vilken inte bara är påverkad av Goethe utan såvitt man kan se också av Poe; diktens innehåll kan tolkas som en kamp mellan det dekadenta hos Poe och det harmoniska, livsdugliga hos Goethe. — I vilket fall som helst utgör Frödings Poedikt en märklig parallell till Mallarmés.